

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАУКА МАЙБУТНЬОГО

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ СТУДЕНТІВ, АСПІРАНТІВ ТА
МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

Випуск 1(17), 2026

Мукачево

до освіти, що базується на засадах гуманізму, поваги до особистості, розвитку ключових компетентностей і партнерства між учасниками освітнього процесу. Цей процес вже давно вийшов за межі традиційного підрахунку балів та зосередився на підтримці, мотивації й особистісному розвитку кожної дитини. Сучасна контрольно-оцінювальна діяльність у початковій школі набуває нової якості, базуючись на цінностях гуманізму, дитиноцентризму, індивідуального підходу та позитивної мотивації. Її головна мета полягає не у фіксації недоліків, а у підтримці розвитку особистості дитини, формуванні впевненості у власних силах, стимулюванні до пізнання та самовдосконалення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-п/ed20190816#Text>
2. Концепція «Нова українська школа». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
3. Ларіонова Н. Б., Стрельцова Н. М. Формувальне оцінювання в освітньому процесі початкової школи: навчально-методичний посібник. Видання 2-е, перероблене та доповнене. Харків: Друкарня Мадрид, 2020. 83 с.
4. Молнар Т. І. Оцінювання результатів навчання учнів: ціннісні засади в Новій українській школі. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2025. Вип. 11. С. 29–34.
5. Онопрієнко О. В. Інструментарій оцінювання результатів компетентісно орієнтованого навчання молодших школярів: методичний посібник. Київ: КОНВІ ПРИНТ, 2020. 72 с.
6. Фідкевич О. Л. Нова українська школа: теорія і практика формуального оцінювання у 3-4 класах закладів загальної середньої освіти: навчально-методичний посібник. Київ: Генеза, 2020. 96 с.

УДК 37.017:[373.3.011.3-057874:159.923.2](045)

Товканець Г.В.

доктор педагогічних наук, професор,
Мукачівський державний університет

Фетько К.Ю.

здобувач вищої освіти першого
(бакалаврського) рівня,
спеціальність АЗ «Початкова освіта»,
Мукачівський державний університет

**РОЛЬ ВИХОВАННЯ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО
ШКОЛЯРА В УМОВАХ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА**

У статті розкрито сутність та значення виховання у процесі формування особистості молодшого школяра в умовах сучасного освітнього середовища. Проаналізовано основні підходи та принципи виховання в початковій школі, а також їх вплив на розвиток ціннісних орієнтацій і моральних якостей учнів.

Ключові слова: виховання, молодший шкільний вік, принципи виховання, інтеграція, моральні якості, емоційна сфера, цифровізація, партнерська взаємодія, освітнє середовище.

The article reveals the essence and significance of education in the process of forming the personality of a junior schoolchild in the conditions of a modern educational environment. The main approaches and principles of education in primary school are analyzed, as well as their impact on the development of value orientations and moral qualities of students.

Keywords: education, junior school age, principles of education, integration, moral qualities, emotional sphere, digitalization, partnership interaction, educational environment.

У сучасних умовах розвитку освіти проблема виховання набуває особливої значущості, оскільки забезпечується не тільки засвоєння молодшим школярем соціально важливих норм і правил, а й формування його як цілісної, морально зрілої, емоційно стійкої та соціально активної особистості. Початкова школа сьогодні функціонує в умовах реформування змісту освіти, цифровізації освітнього процесу, посилення компетентнісного підходу та переосмислення ролі педагога. За таких обставин виховання вже не може розглядатися як окремий напрям діяльності, а виступає наскрізною складовою всього освітнього середовища. Саме в молодшому шкільному віці закладаються базові моральні орієнтири, формується ставлення до себе, інших людей, навчання, праці, правил співжиття та суспільних цінностей. У Державному стандарті початкової освіти наголошено на важливості всебічного розвитку дитини, її таланту, здібностей, компетентностей та цінностей відповідно до вікових та індивідуальних особливостей [1].

Виховання є складним і багатограним процесом, спрямованим на формування особистості, її цінностей, переконань і моделей поведінки. У сучасному суспільстві, яке характеризується швидкими змінами і новими соціальними викликами, особливої ваги набуває питання ефективної організації виховного процесу.

Питання виховання з теоретичної точки зору перебувало у центрі уваги багатьох науковців, таких як: І. Бех, П. Бойчук, Н. Борбич, Н. Волкова, С. Карпенчук, Я.-А. Коменський, С. Марчук, М. Монтессорі, О. Пуш, О. Савченко, В. Сухомлинський, Г. Товканець, К. Ушинський, М. Фіцула, В. Шпак та ін.

Мета статті: розглянути особливості виховання у формуванні особистості молодшого школяра в умовах сучасного освітнього середовища.

Молодший шкільний вік є сенситивним періодом у становленні особистості, оскільки саме в цей час дитина опановує нову соціальну роль учня, входить у систему шкільних взаємин, вчиться співвідносити власну поведінку з вимогами колективу, правилами співпраці та моральними нормами. У цей період активно розвиваються самосвідомість, самооцінка, довільність поведінки, відповідальність, емпатія, здатність до морального вибору. Саме тому виховання в початковій школі має бути спрямоване не лише на формування зовнішньої дисципліни, а насамперед на розвиток внутрішньої культури особистості. І. Бех наголошує, що справжнє виховання повинно орієнтуватися не на зовнішній контроль поведінки дитини, а на формування внутрішнього прийняття моральних цінностей, які поступово стають особистісними переконаннями [2].

З огляду на вище зазначені особливості розвитку молодшого школяра стає очевидним, що виховний процес має будуватися на чітко визначених наукових засадах. Саме тому особливого значення набувають принципи виховання, які визначають основні підходи до взаємодії з дитиною, спрямовують педагогічну діяльність і забезпечують її ефективність. Вони виступають теоретичною основою побудови виховного процесу, допомагаючи узгодити його зміст, методи та форми відповідно до вікових та індивідуальних особливостей учнів.

Акцентуємо увагу на принципах виховання:

1. Принцип етнізації, що включає в себе врахування надання можливості дітям навчатися рідною мовою, виховувати в них національну гідність та свідомість.
2. Принцип народності, що спрямований на єдність людей, які володіють рідною мовою, цінують свою культуру, традиції, звичаї і люблять свою Батьківщину;
3. Принцип природовідповідності, що передбачає врахування різного роду особливостей учнів (індивідуальних, вікових, психологічних, фізіологічних, національних тощо).

4. Принцип демократизації уособлює в собі ставлення до дитини як до вищої соціальної цінності, розуміння її прав на свободу, на вибір, на помилку та власну точку зору.

5. Принцип гуманізації зумовлює повагу до особистості учня, співчуття, розуміння його бажань та інтересів.

6. Принцип культуровідповідності орієнтований на створення зв'язку дітей та підлітків з культурними заходами та цінностями згідно до норм інших національних культур і їхніх особливостей, традицій, які не суперечать загальнолюдським цінностям.

7. Орієнтація на формування і розвиток загально людських цінностей патріотизму.

8. Домінантність проектування програми розвитку дитини спільно з батьками.

Розглянуті принципи виховання є основою організації виховного процесу в початковій школі. Їх практична реалізація спрямована не лише на формування поведінки учнів, а й на розвиток їхньої особистості. У зв'язку з цим важливого значення набуває розвиток цінностей, які виступають внутрішнім регулятором поведінки дитини та основою її ставлення до навколишнього світу.

Завдання формування цінностей особистості в сучасній початковій школі полягають у такому: ціннісне ставлення до себе; ціннісне ставлення до сім'ї, родини та всіх інших людей; ціннісне ставлення до праці; ціннісне ставлення до природи; ціннісне ставлення до культури та мистецтва; ціннісне ставлення до суспільства та держави [6; 7].

Варто зазначити, що сформована система цінностей є важливою основою особистісного розвитку молодшого школяра, проте її становлення значною мірою залежить від умов, у яких здійснюється виховний процес.

На основі аналізу педагогічної літератури [2; 4; 5] нами визначено, що характерними особливостями сучасного освітнього середовища, зокрема виховного процесу, є:

Рис 1. Особливості виховного процесу

1. Інтеграція виховання у весь освітній процес, а не тільки у процесі позакласних заходів чи виховних годин. Виховний потенціал реалізується через зміст навчальних предметів, стиль спілкування вчителя з учнями, організацію освітнього простору, атмосферу в класі, правила взаємодії, колективну діяльність, партнерство з батьками, а також через цифрові інструменти. У Концепції Нової української школи наголошується, що школа має не лише навчати, а й формувати цінності, життєві компетентності, уміння співпрацювати, відповідально діяти та поважати людську гідність.

2. Акцент у вихованні на формуванні моральних якостей молодшого школяра. Саме моральні якості є основою його подальшої соціалізації та успішної взаємодії з оточенням. Йдеться про чесність, відповідальність, доброзичливість, справедливість, повагу до інших, толерантність, здатність до співпереживання та взаємодопомоги. Дослідники підкреслюють, що моральні якості не виникають стихійно, а формуються в процесі цілеспрямованої виховної взаємодії, через приклад дорослого, емоційно значущі ситуації, спільну діяльність і рефлексію власних вчинків.

3. Розвиток емоційної сфери дитини. Молодший школяр повинен навчитися розпізнавати власні емоції, адекватно їх виражати, контролювати поведінку в конфліктних ситуаціях, співпереживати іншим, будувати доброзичливі стосунки з однолітками та дорослими. Емоційний інтелект і комунікативна культура стають важливими показниками сформованості особистості в умовах сучасної школи. У цьому контексті актуальними залишаються педагогічні ідеї В. Сухомлинського, який наголошував: «Діти повинні жити у світі краси, гри, казки, музики, малюнка,

фантазії, творчості» [4].

4. Цифровізація освітнього середовища. Використання цифрових ресурсів, мультимедійних матеріалів, онлайн-комунікації та інтерактивних платформ змінює способи сприйняття інформації молодшими школярами та впливає на їхню поведінку. У зв'язку з цим роль виховання значно розширюється, оскільки школа має не лише навчати дитину користуватися технологіями, а й формувати основи цифрової культури, відповідальне ставлення до інформації, навички безпечної поведінки в цифровому просторі та етичного онлайн-спілкування [1; 3].

5. Партнерська взаємодія школи та сім'ї. Формування особистості молодшого школяра відбувається значно ефективніше тоді, коли виховні впливи педагогів і батьків є узгодженими, послідовними та ціннісно спорідненими. Саме тому сучасний учитель має виступати не лише організатором навчальної діяльності, а й наставником, фасилітатором партнерської взаємодії, носієм педагогічної культури та моральним прикладом для молодших школярів [5].

Отже, роль виховання у формуванні особистості молодшого школяра в умовах сучасного освітнього середовища є визначальною. Воно забезпечує розвиток моральної свідомості, емоційної зрілості, комунікативної культури, ціннісних орієнтацій, соціальної активності, відповідальності та здатності до саморегуляції. У сучасній початковій школі виховання має здійснюватися як цілісний, безперервний і системний процес, інтегрований у зміст навчання, організацію шкільного простору, цифрову взаємодію, позаурочну діяльність і співпрацю з родиною. Лише за таких умов школа здатна реалізувати свою ключову місію – не тільки навчити дитину, а й допомогти їй стати гармонійною, гідною, відповідальною особистістю, готовою до свідомого життя в сучасному суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://surl.lu/iucyuy>.
2. Бойчук П., Борбич Н., Марчук С., Пуш О. Наскрізне виховання молодших школярів в освітньому процесі НУШ. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Серія: Педагогічні науки*. 2025. Вип. 3 (66). С. 14-21.
3. Концепція «Нова українська школа». URL: <http://surl.li/ecftx>.
4. Андросович Н. С., Дубасенюк О. А. Формування моральних якостей учнів початкової школи (досвід Павлівської середньої школи) як педагогічна проблема. *Інноваційні процеси в дошкільній освіті: теорія, практика, перспективи*; зб. наукових праць. 2022. С. 134-138.

5. Філоненко О. С., Гордієнко Т. В. Основи взаємодії школи та сім'ї у вихованні молодших школярів. *EDITORIAL BOARD*. 2022. С. 554-557.
6. Лендєл К. І., Товканець Г. В. Принципи виховання у сучасних підходах до формування особистості молодшого школяра. *Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції*: збірник тез доповідей VI Міжнародної науково-практичної конференції, м. Мукачево, 27-28 жовтня 2022 р. / гол. ред. Т. Д. Щербан. Мукачево: МДУ, 2022. С. 155–156.
7. Сідор Ю. І., Товканець Г. В. Врахування принципів виховання в організації освітньої діяльності початкової школи. *Наука майбутнього*: збірник наукових праць студентів, аспірантів та молодих вчених / гол. ред. В. В. Гоблик. Мукачево: РВВ МДУ, 2022. Вип. 2(10). С. 166-172.

УДК 37.015.31:028.5:373.3.011.3-052(045)

Товканець Г.В.

доктор педагогічних наук, професор,
Мукачівський державний університет

Біляк А.М.

здобувач вищої освіти ОС Бакалавр,
спеціальність 013 Початкова освіта,
Мукачівський державний університет

Бляшин М.А.

здобувач вищої освіти ОС Бакалавр,
спеціальність 013 Початкова освіта,
Мукачівський державний університет

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті розглянуто сучасні підходи до формування читацької компетентності учнів початкової школи. Проаналізовано педагогічні умови, методи та технології розвитку читацької діяльності в контексті Нової української школи. Особливу увагу приділено інтерактивним методам навчання, роботі з дитячою книгою та використанню читацьких стратегій.

Ключові слова: читацька компетентність, початкова школа, літературне читання, інтерактивні технології, читацькі стратегії.

The article deals with modern approaches to the formation of reading competence of primary school students. The pedagogical conditions, methods and technologies of developing reading activity in the context of the New Ukrainian School are analyzed. Special attention is paid to interactive teaching methods, working with children's books and the use of reading strategies.

Key words: reading competence, primary school, literary reading, interactive technologies, reading strategies.

Постановка проблеми. У сучасній початковій школі дедалі більшого значення набуває формування читацької компетентності як базової складової навчальних досягнень учнів. Вона передбачає не лише техніку читання, а й

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>